

Indhold

Indledning	side 2
Problemformulering	side 4
Opgavens opbygning	side 4
– Opgavens kønsteoretiske udgangspunkt	side 4
– Opgavens sprogteoretiske udgangspunkt	side 5
– Opgavens empiri	side 5
– Udvælgelse af informant	side 5
– Tilrettelæggelse af interview	side 6
– Opgavens brug af kønsneutralt pronomen	side 5
Del 1: Køn og sprog	side 6
– Queerteori	side 6
Køn som konstruktion og performance	side 6
– Foucault	side 6
– Judith Butler	side 8
Køn som litterær analysemetode	side 9
– Eve Kosofsky Sedgwick	side 11
Del 2: Sprog i skolen	side 13
– Danskfagets kanon	side 13
– Den systemisk funktionelle lingvistik	side 14
– Sprogmodellen	side 16
– SFL og køn som konstruktion	side 17
Del 3: Opgavens empiri	side 19
– SFL-baseret queer-analyse af Fasaner	side 19
– Fasaners situationskontekst	side 20
– Analyse af interviewet	side 22
– Vurdering af interviewets metode	side 28
Konklusion	side 30
Perspektivering	side 30

Kilder side 30

Bilag 1: Model over de fire SFL-cirkler side 31

Bilag 2: Model over situationskontekstens metafunktioner side 32

Bilag 3: Interviewguide side 32

Indledning

I denne opgave argumenteres for at køn er en af de mest komplekse problemstillinger i folkeskolen. Primært fordi det for de fleste slet ikke betragtes som et problem. Men for dem, der ikke passer ind i de gældende kønsnormer, er det et stort problem. Køn er et vilkår, der er til stede altid, og i alt hvad man foretager sig. Om det er at man føler sig forkert når man skal klæde om sammen med ”pigerne” i idræt, eller om man føler at man klæder sig, taler, eller på anden måde udtrykker sit køn forkert, er det en vigtig del af det, frit at kunne udvikle sin personlighed, at man færdes i et miljø hvor komplekse kønskonstruktioner er mulige, og ikke stigmatiseres. Det er desværre tilfældet i vores samfund, at ikke-normative kønsudtryk stigmatiseres.

Folkeskolen i sin egenskab af at være folkets skole og et sted hvor eleverne tilbringer mange af deres vågne timer fra de er seks til de er seksten år, har et stort ansvar for at sikre et rum hvor eleverne kan udvikle sig trygt og frit. I folkeskolens formålsparagraf står der at folkeskolen skal fremme ”Den enkelte elevs alsidige udvikling”. Køn er en vigtig faktor i vores identitet og en del af en alsidig udvikling er at man kan udtrykke sit køn frit og at man er i stand til at afkode og omgås andre menneskers kønsudtryk på en tolerant og hensynsfuld måde. Der står også i formålsparagraffen at skolens virke skal være præget af ”åndsfrihed, ligeværd og demokrati.” Demokrati, sådan som vi fortolker det i retsstaten, handler blandt andet om at beskytte minoriteter, herunder kønsminoriteter. Ligeværd og åndsfrihed kræver at man ikke undertrykker minoriteter, og det fordrer at man gør op med den magt der ligger i en rigid, binær kønsforståelse.

Når jeg tænker dette ind i en folkeskolesammenhæng, fremstår det tydeligt hvor uendeligt komplekst kønskonstruktion er. De seneste års forskning har vist at folkeskolens konstruktion af køn er mangefacetteret. Man har både fået øjnene op for at der findes mange forskellige kønsudtryk og at en række faktorer, som fx elevernes sociale baggrund, undervisningstema, lærerpersonlighed

og undervisningsmåde spiller ind på køn. I danskundervisningen er arbejdet med sprog meget eksplicit, og kønsforskningen har længe haft fokus på sprogets betydning for konstruktion af køn. I skønlitteratur er sproget pædagogisk tilgængeligt, både fordi det rent fysisk er stillestående, i en tekst, og derfor nemt at dekonstruere, men også fordi mange forfattere leger med sproget i forhold til vores daglige brug af det. Hver gang en forfatter beskriver et menneske, konstruerer hun en identitet, og dermed også et kønsudtryk. Det vil jeg undersøge hvordan man kan bevidstgøre eleverne om. Når man har lavet en målrettet, sprogligt fokuseret analyse af køn i skønlitterære tekster, kan man lære elever at dekonstruere det konkrete kønsudtryk, og forhåbentlig bevidstgøre dem om hvordan de selv konstruerer køn i deres eget sprogbrug. Denne opgaves tese er, at kønsfokus i en sproglig tilgang til skønlitteratur, kan være et godt sted at starte, hvis man vil lære eleverne bevidst at dekonstruere køn, og praktisk understøtte at kønnene gøres fri i folkeskolen. Det leder til følgende problemstilling:

Problemformulering

Kan fokus på dekonstruktion af sproglige kønsudtryk i danskundervisningen medvirke til dekonstruktion af køn i folkeskolen?

Opgavens opbygning

For at få svar på dette, må jeg først klarlægge de enkelte dele i problemstillingen. Vi har en del, der handler om køn og kønskonstruktion, en del, der handler om sprogundervisningen i folkeskolens danskfag og endelig har vi en del der handler om hvordan lærerne konstruerer køn i deres undervisning.

Opgavens kønsteoretiske udgangspunkt

Med udgangspunkt i Michel Foucaults undersøgelse af seksualitetens betydning for subjektets identitetsdannelse og Judith Butlers teorier om køn som performance undersøges hvordan køn konstrueres i dag i den såkaldt vestlige verden. Tilgangen er poststrukturalistisk og

socialkonstruktivistisk. Foucault og Butler bliver ofte, repræsenteret af deres bøger ”seksualitetens historie, bind 1 – viljen til viden” og ”Kønsballade”, fremhævet som queerfeminismens måske mest uomgængelige teoretikere. Senere argumenteres for hvorfor dette valg af teoretikere giver mening, fordi netop deres fokus på sprog er relevant i forhold til ønsket om at undersøge danskfagets litteraturundervisning ud fra et sprogligt fokus.

Butler og Foucault bruges i denne opgave til at give en introduktion til den queerfeministiske forståelse for og dekonstruktion af køn.

De to litteraturanalytikere, Eve Kosofsky Sedgwick med hens queerfeministiske litteraturtilgang og Maja Bissenbakker Frederiksenes konkrete eksempler på queerfeministiske læsninger af danske litterære klassikere i hans bog ”Begreb om begær”, bruges endvidere til at lægge et teoretisk grundlag, som bruges senere i min undersøgelse af, hvordan lærerne konstruerer køn i folkeskolen. Frederiksen er valgt fordi hen er dansk kønsforsker og lektor ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab på Københavns Universitet og derfor skriver queerteoriene ind i en dansk kontekst, helt konkret anvender hen queerteori på dansk litteratur, og Sedgwick er valgt fordi hen er et fyrtårn indenfor feministisk litteraturanalyse, og belyser hvordan litteratur kan og bør bruges til at analysere den vestlige kulturs konstruktion af køn.

Opgavens sprogteoretiske udgangspunkt

For at undersøge danskundervisningen undersøges hvilket potentiale for dekonstruktion den systemisk funktionelle lingvistik(SFL) har. SFL arbejder ud fra et konstruktivistisk fokus på sprog. Køn kommer til udtryk i sproget som en oftest skjult, eller ubevidst, struktur, og SFL kan rette fokus eksplicit mod den struktur, fordi den arbejder med hvordan sproget er konstrueret. Derfor kan SFL afdække hvad teksten implicit formidler om køn, og dermed dekonstruere det/de køn, der optræder i teksten.

Opgavens empiri

Opgavens empiriske fundament er dels en analyse af Helle Helles *Fasaner*, dels et ekspertinterview med en dansklærer. Novellen analyseres via SFL, og ud fra queertilgangen til køn. Novellen er udvalgt fordi den har to personer, en mand og en ukønnet, eller en ”ikke eksplicit kønnet”, fortæller. Desuden er den meget anvendt i folkeskolen, og er en af Helle Helles mest kendte noveller. Analysen af novellen vil således udgøre en analyse af et eksempel på dansklærerens genstandsfelt.

Udvælgelse af informant

Fokus er her på lærerens konstruktion af køn, og tilgang til undervisning i skønlitteratur med kønsperspektiv. Det fokus er valgt fordi lærerens tilgang er afgørende for at undervisningen kan have fokus på at afdække de strukturer i teksterne, som konstruerer kønnet, især hvis disse strukturer ikke umiddelbart er synlige.

Læreren er rekrutteret til ekspertinterviewet ud fra det kriterium, at hen har arbejdet som lærer i folkeskolens ældste klasser i mange år. Det havde været oplagt at have en ekspert som havde arbejdet med fokus på køn. Det har dog ikke været muligt.

Tilrettelæggelse af interview

Som forberedelse til ekspertinterviewet var læreren blevet bedt om at læse et uddrag af Helle Helles novelle ”Fasaner”. Ligeledes var hen instrueret i på forhånd at gøre sig nogle få tanker om hvordan, hvordan hen kunne forestille sig at hen ville undervise i den med et kønsperspektiv.

Interviewet analyseres ud fra den teori om kønskonstruktion, som udfoldes i de forrige afsnit. Der fokuseres på lærerens sproglige konstruktion af køn, inspireret af Judith Butlers videnskabelige metode. Hen laver dekonstruktive analyser af kendte filosoffer og psykoanalytikeres beskrivelser af køn. Denne opgaves dekonstruerer *Fasaner* og lærerens sprog. Metoden adskiller sig primært ved dens meget mindre omfang og ved at læreren ikke skriver et videnskabeligt værk om køn, men indgår i forholdsvis uformel samtale.

Opgavens brug af kønsneutralt personligt pronomen

I opgaven er det kønsneutralt pronomen ”hen” valgt i stedet for ”han” og ”hun”. Dette er baseret på at mange retninger i akademisk sammenhæng i ligestillingens navn er begyndt at anbefale brug af pronominet ”hun”, når kønnet er ukendt eller underordnet. Denne opgave tager, med inspiration fra Sverige, der netop officielt har tilføjet ”hen” til ordbogen, konceptet et skridt videre, og bruger kønsneutralt pronominen, selvom det endnu ikke er officielt dansk sprogbrug. Håbet er at det giver læseren en meta-oplevelse, idet det skaber fokus på, hvor ofte man støder på køn i sprog. Når man ikke kender kønnet på en person, vil man, hvis man ikke har adgang til kønsneutralt personlige pronomener, oftest kunne vedkommende efter en stereotyp forestilling om kønsroller. Man kalder brandmanden ”han” og rengøringsassistenten eller pædagogen ”hun”, selvom man ikke kender deres navn. Opgavens brug af ”hen” er således også et forsøg på at skabe fokus på hvordan køn ofte er noget vi tager ubevidst stilling til. Opgaven tager bevidst stilling.

Her skal flettes ind og forklares hvorfor jeg bruger hen som personligt pronomen i opgaven. Ordet er bøjet ”hen” ”hem”, ”hens”(ligesom det maskuline ”han”).

Del 1: Køn og sprog.

I det følgende opridses opgavens kønsteoretiske ståsted. Queerteori forrøges afgrænset, og den postkonstruktivistiske kønsforskning repræsenteres af gennemgange af Michel Foucault, Judith Butler og Eve Kosofsky Sedgwicks teoretiske ståsteder. De suppleres af Maja Bissenbakker Frederiksens queerteoretiske litteraturtilgang i en dansk kontekst.

Queerteori

Maja Bissenbakker Frederiksen, giver i sin bog *Begreb om Begær* et bud på, hvad queerteori er. Det fremgår at queerteori er en vanskelig størrelse at afgrænse klart. Queer som teoretisk retning indenfor den feministiske forskning opstod i 1980'erne i USA, og baserer sig på poststrukturalisme og dekonstruktivismen. Som sådan vender queerteoriene sig mod tidligere tider essentialistiske tilgang til køn og seksualitet, og forsøger f.eks. ”kritisk at undersøge de magtdiskurser, der producerer identitetskategorier som ”heteroseksuel” og ”homoseksuel”. ”(Frederiksen 2005:10f) Teoriene forsøger altså ikke at beskrive hvad identitetskategorier som ”heteroseksuel”, ”homoseksuel”, ”mand”, ”kvinde” osv. indeholder, men forsøger at afdække strukturen bag. Ifølge Bissenbakker Frederiksen er queer primært en kritik af heteronormativiteten, som hen definerer således: ”...”den epistemologiske ramme, som naturaliserer det borgerlige, heteroseksuelle, monogame og reproducerende ægteskab og gør dette til det altomfattende paradigme for begrebsliggørelsen af køn og begær. Det er de logikker, som dette tankesæt producerer, det er queer teoris fremmeste opgave at analysere.”(Frederiksen 2005:12)

Køn som konstruktion og performance

Foucault

Den franske poststrukturalist Michel Foucaults værk *Viljen til viden - Seksualitetens historie*, fra

1976 bliver af Dag Heede, lektor ved Institut for Litteratur, Kultur og Medier på Syddansk Universitet, kaldt queerfeminismens ”Gamle testamente”(Information 17/04/09). I værket laver Foucault en undersøgelse af menneskets historie, med fokus på konstruktionen af vores seksualitet, og seksualitetens betydning for konstruktionen af vores identitet. Hen ser mennesket som en historisk konstruktion, en slags tankefigur som er et produkt af samfundets diskurser og institutioner. Derfor undersøger hen disse institutioner og diskursers historier. Seksualiteten er en af de vigtigste diskurser, og danner ramme for dannelsen af det seksuelle subjekt.

Foucault ser ikke seksualiteten som en biologisk betinget essens i mennesket, som videnskaberne kan afdække og gøre til genstand for forskning. F.eks. gør hen i *Viljen til viden* op med det, hen kalder ”repressionshypotesen”, en slags common sense-forståelse af seksualiteten som en transhistorisk egenskab ved mennesket. Hypotesen beskriver menneskets seksualitet som et fænomen, der har været undertrykt før i tiden, og som undergik en befrielse op gennem det 19. og 20. århundrede, særligt i 1950'erne og 60'erne.(Frederiksen 2005:13) Hen ser denne viden om seksualiteten(repressionshypotesen er et eksempel på en viden) og de videnskaber der beskæftiger sig med den, som en skabende kraft i forhold til seksualiteten. Dette seksuelle videnssystem, denne struktur, er et eksempel på hvordan magt udøves i samfundet. Foucault forstår ikke magt som en negativt defineret udefrakommende begrænsning, men som en ”*positivt virkende instans, der aktivt producerer viden. Magt er ikke magt til repression, men først og fremmest vidensmagt, forstået som de systemer, sandheden er produceret indenfor, og som definerer, hvad der i en bestemt social- og kulturhistorisk kontekst overhovedet kan gøres til genstand for viden.*”(Frederiksen 2005:14) Magt er altså generelt ikke noget enkelte mennesker bevidst udøver, den udøves gennem de diskurser, videnssystemer og institutioner i samfundet, der laver rammerne for hvad vores identitet kan bestå af.

Et subjekt(en 'nogen') er kun et subjekt i kraft af dets genkendelighed for andre og sig selv. Derfor kan subjekter kun eksistere i de strukturer eller diskurser, der består af de forskellige elementer, der kan genkendes. Magt er altså en forudsætning for subjektet, magten er producent af subjektet. Fordi magten på den måde sætter rammerne for hvad vores identitet kan være, internaliserer vi systemet, diskurserne. Vi overvejer ikke om vi er det, man 'kan være', det er vi bare, det er en videnstruktur, vi regulerer os selv ubevidst efter.(Frederiksen 2005:15ff) Repressionshypotesen er en vidensstruktur om subjektets seksuelle identitet, der fortæller at seksualitet er en 'essens' - det placerer seksualitet inde i individet, og handlinger bliver følgelig opfattet som symptomer på denne 'essens'. Samtidig er denne identitetsdannelse en ramme, som både begrænser og skaber vores

handlinger, f.eks. skaber videnstrukturen om repressionshypotesen den handling at vi frigør vores seksualitet, fordi det er en del af vores forståelse af os selv, at vores seksualitet er undertrykt og skal frigøres.(ibid) Bissenbakker Frederiksen eksemplificerer seksualitetsdiskursens magtudøvelse således: ”*Tesen om repression kan i sig selv ses som et væsentligt led i den proces, hvis mål det er at etablere subjektet som fundamentalt seksuelt og dermed begrænsende underkaste det den moderne subjektforståelse.*”.(Frederiksen 2005:14) Denne proces, at etablere subjektet i en diskurs, er både magtens redskab og dens resultat.

Seksualiteten er så vigtig for os, fordi den udover at have karakter af videnssystem for de direkte seksuelle handlinger, også strukturerer en lang række andre sociale handlinger, og sociale forventninger, herunder køn. Foucaults undersøgelse i *Viljen til viden*, forsøger at afdække hvordan det moderne subjekt bliver opdraget til at opfatte sig selv som et væsen, der i så høj grad er styret af en indre seksuel identitet, og hvordan videnskaberne opfatter strukturerne som noget de undersøger i stedet for noget de aktivt konstruerer.(Frederiksen 2005:15ff) Hen finder f.eks. ud af at konstruktionen af begrebet 'homoseksualitet', er en forudsætning for begrebet 'heteroseksualitet'. I løbet af 1800-tallet begynder man at betragte homoseksuelle handlinger som symptomer på en 'homoseksuel identitet', hvor man før blot havde set det som handlinger, der kunne(og skulle) stigmatiseres. Da videnskaben konstruerede homoseksualiteten som et videnssystem, som en identitet, begyndte man at beskæftige sig med individerne og deres 'essens' frem for deres handlinger. Ovenpå denne og andre konstruktioner af seksuelle afvigelser, konstruerede man også normen, det heteroseksuelle menneske. Disse konstruktioner er ifølge Foucault ikke naturgivne, men historisk situerede sociale konstruktioner, hvilket underbygges af, at de har ændret sig gennem tiden, og at flere af dem helt er forkastet.(ibid)

Judith Butler

Butler har, ligesom Sedgwick, videreudviklet Foucaults studie af de seksuelle diskurser. Butler udgiver i 1990 sit ikoniske værk *Gender Trouble – feminism and the subversion of Identity*(på dansk *Kønsballade – Feminisme og subversionen af identitet*). I det undersøger hen den såkaldte ”kønsballade”, som er den ballade, der sker når heteronormativiteten bliver brudt. F.eks. når en person har et køn, der ikke lader sig identificere som hverken 'mand' eller 'kvinde', eller begærsretningerne ikke er heteroseksuelle.(ibid) Hvor Foucault kortlagde og undersøgte heteronormativiteten, påviser Butler dens tætte bånd med den binære kønsmodel. Den traditionelle

feminisme skelner mellem biologisk og socialt køn, og forstår det sociale køn primært som en arbitrær overbygning på det biologiske. Dette skel kommer til udtryk i de engelske ord for 'køn' som er adskilt i netop et biologisk "sex" og et socialt "gender". Denne adskillelse var særligt populær blandt feminister i 1970'erne og 80'erne, og den bevirkede at man kunne skabe en vidensstruktur, der kun omhandlede den sociale del af køn. Butler gør dog, sammen med andre kønsteoretikere, op med denne adskillelse af krop og kultur. (Lykke 2010:31-32) Butler kritiserer denne tilgang for at betragte det sociale køn som en afspejling af det biologiske køn. Ifølge Butler bør konklusionen være præcist det modsatte, nemlig at vores biologiske køn også bør ses som en konstruktion, og snarere en overbygning på det sociale, end omvendt. Butler ser kroppen, "*ikke som en prædiskursiv original, som kulturen indskrives på, men snarere som en diskursiv materialiseringsproces.*" (Frederiksen 2005:19) Lektor i litteratur ved Syddansk Universitet, Dag Heede, argumenterer for at vi, med moderne omstændigheder og teorier om især moderne trantrealiteter, er nødsaget til at bryde kategorierne "sex" og "gender" ned, idet man ikke kan opfatte det biologiske køn som en uforanderlig størrelse med henblik på de nye muligheder for kropsforandrende indgreb. Samtidig står det ifølge Heede klart at den kulturelle konstruktion, "gender" ikke er et dynamisk, foranderligt fænomen, i hvert fald ikke set i det enkelte individs optik. (Heede 2013:272)

Butler forstår køn som en konstant social proces. Subjektets behov for genkendelighed for at kunne eksistere, som også Foucault var inde på, kommer til udtryk i at vi 'gør' køn. Både for at blive forstået af vores omverden som individer med kønsidentiteter, og for at etablere vores egen forståelse af vores identitet, 'citerer' vi hele tiden vores kulturs kønsnormer. Ligesom subjektet ikke kan eksistere udenfor diskursen, kan subjektet ikke eksistere forud for eller uden af citere køn. (Frederiksen 2005:19) Butler påstår at vores køn er performativt. Det baserer hen på en sammenvævning af Foucaults teorier om subjektdannelse med den amerikanske lingvistik John L Austins teori om *talehandlinger*, og den franske filosof Althusser's begreb *interpellation*. Ifølge Austins talehandlingsteori er et performativt et ord, der samtidig er en handling, eller udløser en handling. Et ord, der er en handling, som fx når præsten siger "jeg erklærer jer for ægtefolk", eller når jeg siger at "jeg lover at hente dig" kalder Austin for en *illokutionær talehandling*. Hvis et ord udløser en handling, som f.eks. når læreren råber "ti stille", er det en *perlokutionær talehandling*. Interpellation er den proces, der ifølge Althusser skaber subjektet, ved at det bliver italesat. Professor i køn og kultur, Nina Lykke bruger i sin bog *Kønforskning* den engelske hvervekampagne under første verdenskrig med dens plakat hvor en officer peger på beskueren og

teksten lyder ”Your country needs you!” som en italesættelse der skaber et subjekt. I dette tilfælde er subjektet en potentiel soldat. Lykke sammenfatter: *”Køn er ifølge Butler en effekt af gentagne talehandlinger, der interPELLerer, dvs kalder individet ind i en kønsidentitet, hvorved det bliver til som kønssubjekt.”* (Lykke 2010:62ff) Denne proces starter ved fødslen når jordmoderen kalder barnet ind i en kønsidentitet ved at italesætte det som at ”det blev en dreng/pige”. Ifølge Butler ”drenger” eller ”piger” jordmoderen barnet. Ved at bruge termene ”at dreng/pige” eller at ”drenge/piges”(af nogle andre) understreger Butler at det er processer vi indgår i og udsættes for, snarere end noget vi 'er'. *”At være henholdsvis kvinde eller mand er således ensbetydende med performativt(bl.a. Gennem en række talehandlinger) at citere en original(men i sidste ende ikke eksisterende) model for Kvinden eller Manden.”*(Frederiksen 2005:19ff).

Forbindelsen mellem køn og seksualitet finder Butler i det, hen kalder ”den heteroseksuelle matrice”, som er den støbeform, vores opfattelse af køn og seksualitet skabes i. Ved at analysere en række filosoffer og psykoanalytikeres beskrivelser af køn og seksualitet, finder hen ud af at vi forstår køn i en diskurs der bygger på en forventning om at biologisk køn, socialt køn og seksualitet(med det Bissenbakker kalder en *”heteroseksuel begærsretning”*) afspejler hinanden. Altså, en biologisk mand er også en social mand og begærer kvinder. Ligeledes er biologiske kvinder også sociale kvinder og begærer mænd. Kønsballaden, som vi var inde på før, opstår når 'kasserne' ikke passer sammen, eller hvis kasserne måske slet ikke kan identificeres. Ifølge Butler kan konsekvensen af at være kønsballademager være at man bliver ekskluderet som forkert, eller uforståelig, ugenkendelig som subjekt. Køn er altså både en begrænsning, men også det, der giver os muligheden for at have en identitet. Som løsning på denne matrices begrænsninger foreslår Butler at man udnytter køns performativitet, og performer anderledes. Hen kalder det at queere. At queere handler om at underminere det heteronormative hegemoni ved at dekonstruere det. Selve det, at teoriretningen hedder ”queer” er et eksempel på queering. ”Queer” var oprindeligt, og er stadig mange steder, et negativt ladet, ord for homoseksuel, et forsøg på at ekskludere de ”forkerte” via en talehandling, der 'kaldte' dem ind i en identitet som udenfor normen. Men queerbevægelsen har taget ordet tilbage og nu kalder det folk ind i en identitet baseret på retningens fællesskab. At queere er således et politisk redskab for Butler, mere end det bliver en egentlig analysestrategi.(ibid)

Køn som litterær analysemetode

Lektor i litteratur ved Syddansk Universitet, Dag Heede, kalder litteraturen et ”privileret rum for at undersøge køn(ningskonstruktioner)” fordi kroppe bliver ”læst”, når vi vurderer hinandens kønstilhørsforhold.(Heede 2013:268ff) Derfor er kønsvinklen på litteratur oplagt, selvom det selvsagt er en anden slags læsning når man læser litteratur, og man kan ifølge Heede finde en mangfoldighed af komplekse og antiheteronorme kønskonstruktioner i den litterære kanon, hvis man vel at mærke formår(og tør) ”fralægge sig sine kønsblinde briller med indbyggede hvide pletter”.(ibid) Køns læsning inddrager ofte tekstens kontekst, forfatterens biografi, læserens kultur og samtidig mm.. Feminismens anden bølge læste, især i bølgens start, i 1970'erne litteratur med fokus på at afdække hvordan især kvinder, blev fremstillet. Man kombinerede det med strukturalisme, marxisme og ideologikritik og søgte at afdække hvordan det patriarkalske samfunds litteratur opstillede myter, stereotyper og dæmoniseringer af (især)kvinder. Senere(i 1980'erne og start-90'erne) læste bølgen tekster med mere tekstnært fokus. Man undersøgte hvordan selve tekstens sprog og indhold var udtryk for patriarkatet.

Den tredje bølge, som denne opgave som bekendt skriver sig ind i, undersøger i sin litteraturtilgang ”forskellige køns konstruerethed, eventuelt kunstighed, ustabilitet og skrøbelighed. De spørger til, hvordan køn overhovedet etableres som tekstlig størrelse med særligt fokus på kønning som proces præget af foreløbighed og performativitet”(ibid) Den tredje bølges litteraturtilgang har jeg valgt at belyse via den amerikanske litteraturteoretiker, Eve Kosofsky Sedgwick.

Eve Kosofsky Sedgwick

Eve Sedgwick beskæftiger sig ligesom Butler og Foucault med forholdet mellem seksualitet og køn, men har fokus på litteratur. Især er hen optaget af begrebet begær, og hvordan det medvirker som konstruktionsramme for køn. Hen introducerer begrebet *homosocilt begær*, som er en betegnelse for alle slags sociale relationer mellem personer af samme køn. Hens påstand er, at læseren af litteratur ikke grundlæggende skelner mellem socialt begær, når det kommer til udtryk som ikke-erotisk eller -romantisk, som fx i venskab eller rivalisering, og begær, der er erotisk og romantisk, når det betegner relationer mellem personer af samme køn. ”I stedet forsøger Sedgwick at betragte den *homosociale sfære som en scene for fortsatte forhandlinger af begærets struktureringsformer.*”(Frederiksen 2005:23) Dette gør hen ved at læse den engelske litteratur, og her kommer hen frem til at alle tekster fra begyndelsen af det 18. århundrede(der hvor foucault

fandt ud af at man begyndte at konstruere subjektet med en handlingsbestemmende 'kerne') til i dag, kan læses som udtryk for forhandlinger af det homosociale begærs rammer.(ibid) Foucault klargjorde at individet konstrueres i en diskurs, som både giver subjektet mulighed for at eksistere, men også begrænser det. Judith Butler undersøgte hvordan denne diskurs, som hen kalder den heteroseksuelle matrice, er baseret på en heteroseksuel norm, der opstiller to modsatrettede, uforenlige køn, og viser hvordan denne norm er tæt sammenvævet med vores opfattelse af køn. Sedgwick undersøger så hvordan man i homosociale begærsrelationer kontinuerligt forhandler, og etablerer denne norm. Og videre, hvad disse stadige forhandlinger betyder for vores opfattelse af køn. Da man konstruerede figuren "homoseksuel", placerede man den samtidig udenfor homosocialitetens område. Vi forhandler ikke *om* vi er enten homoseksuelle eller heteroseksuelle, vi forhandler *hvordan* vi er heteroseksuelle på en måde som diskursen genkender.

For at kunne afgrænse hvad der *ikke er* homoseksuel, må man også kunne afgrænse hvad der *er* homoseksuel, og her peger Sedgwick på at det moderne vestlige samfund befinder sig i en stadig definitionskrise. Denne krise har to aspekter, som hen fremhæver. Det første aspekt går på, hvorvidt homoseksualitet er et problem for de enkelte individer, der identificerer sig som homoseksuelle, eller om deres seksualitet har betydning for hele den vestlige kultur som sådan, om homoseksuelle ægteskaber f.eks. kan true det heteroseksuelle ægteskab som institution.(**INFORMATION 17/4/09**) Det andet aspekt går på om homoseksualitet er et udtryk for kønsseparatisme eller kønsinversion, altså om man er homoseksuel fordi ens subjekt er dannet i et miljø, der var så lukket om ens eget køn at det helt udelukkede det andet, eller om man i en ubestemt grad identificerer sig det modsatte køn. Tvivlen om hvorvidt homoseksualitet kan tilskrives en klart afgrænset, nærmest isoleret, minoritet, eller om alle har en latent homoseksualitet genererer en stor usikkerhed i forhandlingen om det homosociale begær. Resultatet af denne permanente definitionskrise er at heteronormativitetens iboende homofobi bliver et samfundsstrukturende princip, frem for en patologisk angst det enkelte individ har.

Modsætningsparret homoseksuel/heteroseksuel har ifølge Sedgwick haft stor indflydelse på den vestlige kulturs andre begrebspar, såsom maskulin/feminin, naturlig/kunstig, majoritet/minoritet, o.s.v.. Derfor bør ethvert kulturfænomen analyseres kønskritisk. Sedgwick opererer endvidere med uvidenhed som magt i forbindelse med litteraturanalyse. Ifølge hem producerer uvidenhed blinde pletter, der medvirker til at fastholde diskursens hegemoni fordi de virker som afgrænsninger i forhold til hvad man kan vide. Bissenbakker Frederiksen formulerer virkningen således: ”*I et litteraturanalytisk perspektiv kan en reproduceret blindhed bl.a. resultere i en række problematiske*

antagelser om, hvilke tekstelementer der er ”interessante”, og hvilke der er ”perifere” og dermed på forhånd afgrænse, hvilke spørgsmål der overhovedet kan stilles til en tekst.” **(BISSENBAKKER SIDE 27)** Bissenbakker konkluderer i forlængelse heraf at den danske kanonlitteraturs sekundærlitteratur er præget af en udtalt konsensus hvis blinde pletter afgrænser en ramme der betragter læsninger med fokus på begær mellem personer af samme køn, som uinteressante.

Hele pointen med queer teori som litterær analysemetode er at gøre op med den heteronorme måde at konstruere køn. Derfor er der indenfor queerteoretisk litteraturanalyse ingen ”korrekt” måde at afgrænse begreber som ”køn” og ”seksualitet”. Vi kan altså ikke kritisere teksten brug af disse begreber ud fra en art normativ facitliste. Vi kan kun forsøge at afdække strukturerne og logikkerne bag de sociale konstruktioner, i det her tilfælde ”køn” og ”seksualitet”, og dekonstruere deres ”*øjensynlige naturlighed*” **(BISSENBAKKER SIDE 10)**

Del 2: Sprog i skolen

I det følgende reflekteres over danskfagets rolle som kulturbærende dannelsesfag via en analyse af kanonens behandling af køn. Derefter oprulles opgavens sprogteori, den systemisk funktionelle lingvistik med fokus på de aspekter, der vurderes mest relevante for den kønkritiske læsning af litteratur. Endelig analyseres sprogteorien i lyset af den ovenstående kønsteori.

Danskfagets kanon

Dansk litteraturs kanon udkom i 2004, og indeholdt en række forfattere, som alle elever i den danske folkeskole skulle læse. Maja Bissenbakker Frederiksen analyserer i sit bidrag til antologien ”*Åbne og lukkede døre – en antologi om køn i pædagogik*” rapporten, der fulgte med kanonen, og hen finder at den ikke direkte opfordrer til at man beskæftiger sig med køn, men den fremhæver f.eks. Tove Ditlevsen og Karen Blixen som kvindelige forfattere, der beskæftiger sig med kvinders vilkår og liv. Til sammenligning bliver de mandlige forfattere ikke fremhævet som fortællere af mænds livsverden, men som formidlere af noget alment. Rifbjerg skriver ikke om mænd (selvom hans værker handler om mænd), men om ”mennesker”, ”*Heller ikke Johannes V Jensen fremstilles som en forfatter, der særligt mandlige(eller for den sags skyld kvindelige) erfaringer. Hans*

forfatterskab handler om "det at være menneske. Og dansker" sådan helt generelt.."(**ÅBNE OG LUKKEDE DØRE SIDE 114**). Køn er altså et tema, der primært er forbundet med at være "kvinde". Bissenbakker Frederiksen pointerer at Dansk Litteraturs Kanon har et essentialistisk og biologisk kønsopfattelse. Blandt andet foreslår rapporten i et pædagogisk trick at "*den modige lærerinde*" ifører sig udklædningsstøj for at dramatisere Herman Bangs kvindeskikkelser. Dette, at det tilsyneladende er en opgave for den kvindelige lærer, at sætte fokus på kvindeskikkelser i litteraturen, viser at rapporten betragter køn som noget man "er", og ikke en rolle man spiller. Den mandlige lærer skal ikke spille kvinder, og han har ikke ansvaret for at bringe fokus på køn i danskundervisningen. Den kvindelige lærer har en "kerne" med et køn, der er så stærkt at den er ensartet med kvinders "kerne" over hundrede år tilbage i tiden.(**ÅBNE OG LUKKEDE DØRE SIDE 114-115**) Denne måde at behandle køn på, kalder Bissenbakker Frederiksen *banal kønsessentialisme*, inspireret af den engelske sociolog Michael Billigs teorier om dannelse af nationalfølelse, fordi rapporten omtaler køn som noget selvfølgelig og banalt. Så banalt at den ikke føler behov for at forklare, hvilket kønssyn, den opererer med. "*Det banale køn' bliver en magtfuld måde at forstå kønnet på, fordi det ikke bygger på en tilslutning til en åbenlys ideologi, eller konkrete argumenter. I stedet virker 'det banale køn' gennem alle de små henvisninger til forskellen på drenge og piger som en banal sandhed*".

Den Systemisk Funktionelle Lingvistik

Ligesom Foucault, Butler og Sedgwick betragtede køn som en social proces, betragter den Systemisk Funktionelle Lingvistik(SFL) sprog som en social proces. I det følgende gennemgås udvalgte aspekter SFLs sprogmodel, med henblik på en SFL-læsning af Helle Helles "Fasaner".

Den britiske lingvist Michael Halliday udviklede i slutningen af 1970'erne den systemisk funktionelle sprogmodel, som primært har fokus på sprogets betydning og funktion. Han betragtede grammatik som både udtryk for betydning, og som betydningsskabende. SFL har udviklet sig i forskellige retninger, der ifølge konsulent ved Nationalt Videnscenter for Læsning, Ruth Mulvad, vægter SFL-pædagogikkens tre 'grundsten'(SFL, genreteori og sprogpædagogik) forskelligt.(Ring 2010:12) F.eks. udvidede man i 1980'erne teorien med et eksplicit fokus på genren, forstået som og i en kulturel kontekst, og man udviklede derfra genrepædagogikken.(Mulvad 2009:244) De to

svenske lærere Britt Johansson og Anniqa Sandell Ring, skriver sig, med deres bog *Lad sproget Bære* fra 2010, ind i en retning der primært er udviklet omkring praksis på Knutbyskolan i Sverige, og udmærker sig ved en pædagogik der systematisk forbinder fagsproget med elevernes sprog i undervisningens aktiviteter. Det giver eleverne et naturligt metasprog og en udvidet handlekompetence idet de får effektive stilladser at 'hænge' deres viden op på. (Ring 2012:11ff)
Denne opgave anvender primært Johansson og Rings tilgang til SFL.

Den Systemisk Funktionelle Lingvistik er en socialemiotisk sprogmodel. Det vil sig at den betragter sprog som en social, semiotisk proces. (Mulvad 209:241) Sprog er et system, hvis betydningsdannende potentiale realiseres i konkrete tekster. Teorien arbejder med et udvidet tekstbegreb, alle sproglige produkter er tekster, lige fra billister, der bander af hinanden i trafikken over små børns enkelte ord suppleret med fakter og elevens mundtlige fremlæggelse af en skriftlig powerpointfremstilling, til instruktionsmanualer til vaskemaskiner og Phd-afhandlinger om byplanlægning. I teksterne realiserer sprogbrugeren sit budskab via en række valg indenfor de af sprogbrugers kultur givne rammer og den konkrete kontekst. Sproget kan enten fremføres direkte, f.eks. i samtaler eller foredrag, eller via det Mulvad kalder 'artefakter'. (ibid) bøger, hjemmesider, plakater, osv. SFL er en flerdimensional model, der undersøger sproget i flere forskellige, men sammenhængende optikker. De skaber, som den traditionelle grammatik, overblik over sproget strukturer og konkrete former. Men de skaber også et fokus på, og overblik over strukturerne og formernes virkning med og i forskellige kontekster.

At sproget er en semiotisk proces, vil sige at det er et system hvor tegnenes betydning forstås i relation til de andre mulige valg. Mulvad bruger et trafiklys som eksempel på et simpelt, semiotisk system. Den ene farve forstås i relation til den anden. Man skal gå nu, mens det er grønt, for om lidt er det rødt. Trafiklyset har kun ét farvevalg i hver kategori (Stå, gør dig klar, gå), men vores sprog er et uendelig komplekst system af valgmuligheder.

Det, at lingvistikken er funktionel, betyder at den fokuserer på det anvendte sprog, plus at sproget betyder noget forskelligt, alt efter hvilken kontekst det indgår i. Enkelte ord eller vendinger betyder helt forskellige ting i forskellig kontekst. Hvis jeg siger "hold kæft" til en af mine tætte venner, kan det bare betyde at de skal lade mig tale ud, og ingen bliver sure. Hvis jeg siger det til en fremmed i bussen, kan det afføde en syngende lussing. Ordene er de samme, men konteksten og relationen mellem afsender og modtager ændrer betydningen radikalt. Ligesom konteksten påvirker sprogets betydning, påvirker sproget også konteksten. Vi forhandler hele tiden via sprog en kontekst, og en

social relation, som så igen påvirker sproget i en stadig vekselvirkning. Hvis min ven bliver træt af at blive bedt om at holde kæft, betyder ordene måske noget andet næste gang jeg siger dem, og da vil de ændre vores relation, som så igen ændrer ordene, og til sidst ender vi måske i konteksten hvor en lussing er en passende reaktion. Det systemiske i lingvistikken henviser til at de løbende valg, sprogbrugeren tager, foregår efter bestemte mønstre. Sprogmodellen kortlægger mønstrene for det funktionelle sprog, og den tilhørende pædagogik lærer eleverne at navigere og bevidst anvende mønstrene.(Mulvad 2009:242ff)

Sprogmodellen

En af de optikker, SFL bruger til at analysere sprog, er opdelingen i strata. Johansson og Ring opererer med fire 'cirkler'(andre versioner slår nogle af cirklerne sammen, eller deler dem op, afhængig af formålet).(se bilag 1) Hver cirkel har sine egne sproglige ressourcer og systemer. Inderst finder vi sprogets lydside og visuelle udtryk, fonologien og grafologien. De er her lagt ind under sprogets leksikogrammatik, som er de konkrete ord, sprogbrugeren kan vælge mellem. Anden cirkel beskriver sprogets semantiske niveau, hvordan brugeren kan strukturere ordene, for at opnå betydning. Modellens tredje cirkel, situationskonteksten, beskriver forskellige aspekter af den konkrete tekst. Den fjerde, og sidste, cirkel, kulturkonteksten, beskriver hvordan teksten anvender den omgivende kulturs koder, de forskellige genrer, til at kommunikere.(Ring 2010:212ff) Ruth Mulvad definerer genrer som ”...genkendelige tekstlige mønstre, både mht. komposition og sprogbrug. På den ene side er genrer relativt stabile sådan at de kan genkendes og bruges i kommunikationen, men på den anden side er de under konstant udvikling i takt med at kulturen udvikles.”(Mulvad 2009:245) Ruth Mulvad anvender SFL praksisorienteret, og i hendes bog ”Sprog i skolen” anvender hun kun de relevante optikker i sine analyser af tekster.(ibid, side 248) I denne opgave vurderes det, at situationskonteksten belyser nogle interessante aspekter af sprogets kønskonstruktion, og denne vil derfor være hovedfokus i opgavens analyse af Helle Helles fasaner.

Cirklerne gennemskæres af en af SFLs andre optikker: Sprogets tre metafunktioner. Sproget formidler betydning via tre forskellige funktioner, den ideationelle metafunktion, den interpersonelle metafunktion og den tekstuelle metafunktion. Den ideationelle metafunktion beskæftiger sig med hvordan sproget repræsenterer verden, hvilket indhold sproget formidler, og strukturen det formidles i, f.eks. hvordan sætningerne er bygget op, eller skaber betydning i relation med hinanden. Den interpersonelle metafunktion handler om hvordan sproget er en stadig forhandling af et socialt rum mellem afsender og modtager. Den tekstuelle metafunktion beskriver

hvordan sproget i tekstform organiserer de to andre metafunktioner. F.eks. kan en analyse af et konkret sprogprodukts tekstuelle metafunktion tage udgangspunkt i hvordan teksten binder emnet, indholdet, sammen, således at det fremgår for modtageren at det er en sammenhængende tekst.(Ring 2010:220ff)

SFL og køn som konstruktion

Lektor i dansk ved Københavns Dag- og Aftenseminarium, Mette Kirk Mailand kommer i sin bog ”Genreskrivning i skolen” med et bud på genrepædagogikkens positive egenskaber: ”Genrebegrebet etablerer altså en sammenhæng mellem teksten som helhed(makroniveauet) og tekstens mindre dele(mikroniveauet). *Man kan også udtrykke det på den måde, at genrebegrebet udgør det ”lim”, som binder tekstens overordnede og underordnede niveauer sammen til en funktionel helhed for eleven.*”(Mailand 2011:29) Altså tilbyder SFL, med den tilhørende genrepædagogik, en mulighed for at undervise eleven i sprog som et praksisorienteret, sammenhængende system fra ordniveau til genre. Formålet er at gøre eleverne i stand til at navigere bevidst og effektivt i den sociale, semiotiske proces, som sproget er.

I forhold til sprogets konstruktion af køn, er SFL velegnet som teori på flere niveauer. Hvis eleverne bliver i stand til at agere bevidst i sprogets sociale, semiotiske proces, kunne man antage at de også kunne gøres i stand til at navigere bevidst i den sociale semiotiske proces, som køn udgør. Det er denne antagelse denne opgave gør, og dette vil blive uddybet i det følgende. Judith Butler havde eksplicit fokus på sprogets indflydelse på konstruktionen af subjektes kønsopfattelse. For eksempel når jordemoderen kønner babyen ved at udråbe at ”det er en pige”. Analyserer man dette udråb via SFL vil vi, f.eks. på det leksikogrammatisk niveau se at ”pige” er noget man ”er”(hvilket altså ikke stemmer overens med den i denne opgave anvendte kønsforskning). Dette er udsagnets ideationelle metafunktion på det leksikogrammatisk niveau. Den interpersonelle metafunktion kunne belyse at brugen af ordet ”det” viser at det sociale rum forhandles med forældrene, ikke ”pigen”. For at kunne analysere udsagnet ud fra situationskonteksten og kulturkonteksten, må vi først belyse disse.

I situationskonteksten realiseres de tre metafunktioner i kommunikationsfeltet(svarende til den ideationelle metafunktion), kommunikationsrelationen(den interpersonelle metafunktion) og kommunikationsmåden(den tekstuelle metafunktion), som her belyser hver deres aspekt af forbindelsen mellem det konkrete sprogbrug og konteksten ved at undersøge hvilken 'retning' sproget har. I kommunikationsfeltet vil undervisningen handle om hvorvidt det kommunikerede

emne er alment, eller dagligdags(Bilag 1), f.eks. handler om hvornår bussen går eller hvordan fødselsdagen i går gik, eller om emnet er meget specialiseret, teknisk eller abstrakt, f.eks. om rotters genetiske diversitet eller en lovtekst. Alt efter hvor man lægger sig i spektret vil sprogbrugerens valgmuligheder ændre sig. I kommunikationsrelationen arbejder man med om sproget er uformelt, drevet af følelser, om afsender og modtager er nære venner, eller om sproget er formelt, uden følelser, og evt. foregår mellem personer med et ulige magtforhold. Kommunikationsmådens spektrum går fra sprog, der er tæt på den konkrete situation, sprog som ledsagelse til handling og dialog til sprog, der har distance ved f.eks. at være skrevet ned, at reflektere abstrakt over verden, eller ved at være monologisk.

I kulturkonteksten finder vi tekstens genre, forstået som kulturel kode, som tidligere gennemgået. Alle kulturer har mange forskellige genrer, fx taler man i en anden genre med sin mor, end med sin bankrådgiver, og bankrådgiveren vil igen have en anden genre med sin mor. Genre er altså et begreb der kan forstås på mange forskellige niveauer. SFL samler genrerne i en række basisgenrer, som f.eks. *Lad sproget bære* er bygget op omkring. Disse fungerer som overkategorier for alle de genrer, der f.eks. er *berettende, informerende, argumenterende...* I de fleste tekster vil der indgå genreskift, hvilket Johansson og Ring kalder 'makrogenrer'. I nærværende opgave forefindes f.eks. en informerende beskrivelse af queerteori, en forklarende beskrivelse af sproget i Helle Helles novelle og en indledning og konklusion, der trækker på den argumenterende genre.

I forhold til jordemoderens udsagn om at "det er en pige" kunne man ud fra situationkonteksten og kulturkonteksten f.eks. konkludere at sproget er meget nært den materielle virkelighed(jordemoderen står med barnet i armene), men at brugen af "det" viser en distanceret og meget ulige relation mellem det individ, der omtales, og sprogbrugeren. Barnets køn er altså ikke baseret på en lige forhandling, men barnet bliver kønnet i en ulige relation.

Judith Butler argumenterede for at man, for at bryde med den heteroseksuelle matrice, skulle queere ting. SFL giver en udpræget mulighed for at lære folkeskolens elever at queere tekster, fordi det strukturer sprog for eleverne på en måde der konkret skaber forbindelse mellem sprogets ordniveau og dets kulturelle kontekst. Eleverne bliver altså i stand til at udpege, hvordan sproget i vekselvirkning med den aktuelle kulturkonktekst, danner betydning. Da køn er en betydning, der bliver dannet i en kulturel kontekst, og som Dag Heede var inde på, skal 'læses' af modtageren, vil SFL kunne gøre eleverne i stand til at gennemskue kønningsprocessen, af sig selv og andre, og at agere bevidst i den. Undervisningen i SFL gør, via fokus på sprogets interpersonelle metafunktion,

eleverne i stand til på de forskellige niveauer at gennemskue, og selv bevidst bruge sproget som forhandling af et socialt rum. Dette giver eleverne en række konkret kompetencer i forhold til at undersøge Eve Sedgwicks begreb om homosocialt begær, da dette jo også er en forhandling af et socialt rum. Dette sociale rum kan både undersøges i forhold til tekstens afsender og modtager, fx analysere sms'er fra en mand til en anden, eller to kvinders samtale i bussen. Men metoden kan også anvendes 'inde' i tekster. Fx kan man undersøge to personer i en novelles sociale rum, via den tekst der er 'mellem' dem, hvordan deres relation beskrives, deres dialog, deres kropssprog, miljøet i forhold til deres relation, osv. Denne analysemetode vil denne opgave blandt andet bruge i læsningen af *Fasaner*.

Opgavens empiri

I det følgende gennemgås en analyse af Helle Helles novelle Fasaner, og opgavens ekspertinterview. Novellen analyseres ud fra en kombination af SFL og opgavens kønsteoretiske udgangspunkt, ekspertinterviewet analyseres ud fra opgavens kønsteoretiske udgangspunkt.

SFL-baseret queer-analyse af Fasaner

Jeg udvider Sedgwicks metode, hun taler om forhandlinger af rum indenfor den homosociale relation. Jeg kigger på en novelle der kan læses på to måder. Hvis man læser den som en interaktion mellem to af samme køn, vil den passe på Sedgwicks teori. Hvis man derimod læser den som en interaktion mellem to personer af forskelligt køn, vil den omhandle en forhandling af rum mellem de to forskellige køn.

Fortælleren i Helle Helles *Fasaner* omtales ikke ved navn eller (kønnede) personlige pronominer. Der nævnes ikke nogen ting i miljøet, eller fortællerens udseende, påklædning, osv., der antyder et køn. Fortællerens køn er altså ikke direkte, åbenlyst konstrueret. Som Dag Heede pointerede, er kønskritiske læsninger ofte sammenvævet med en skelen til forfatterens biografi. Da Helle Helle er en kvinde, og ofte skriver om kvindelige hovedpersoner (jvf at alle hendes romaner, undtagen *Hvis det er*, har kvindelige fortællere og hovedpersoner), kunne man antage at en fortæller er kvinde, hvis ikke andet nævnes. Man kunne også, med henblik på Eve Sedgwicks teori om blinde pletter, stille

de spørgsmål, der er kønskritiske. Når man gør det, ser man at der ikke er noget i novellen, der forhindrer fortælleren i at være en mand. Den følgende analyse vil være dobbeltsporet, kønsspørgsmålet lades åbent, og det undersøges hvordan betydningen ændrer sig, alt efter hvilket køn man tillægger fortælleren. Som Foucault påpegede, er vores forståelse af seksualitet, strukturerende for vores forståelse af køn, som igen agerer videnstruktur for en stor del af vores adfærd. Derfor skifter teksten betydning, alt efter hvilket køn man tillægger personerne.

Fasaners situationskontekst

Den ideationelle metafunktion, som i situationskonteksten realiseres i kommunikationsfeltet, kan i *Fasaner* deles op i to niveauer, et niveau, hvor vi kigger på novellen i sin helhed som tekst (det vil blive benævnt 'makroniveau'), og et hvor vi kigger på interaktionen mellem novellens to karakterer (benævnes 'mikroniveau'). Kigger vi på novellens helhed, befinder vi os i den absolut mest almene og dagligdags ende af skalaen (jvf Bilag 2). Vi er i en lejlighed, og handlingen kredser om kommoder, trapper og hverdagsagtige samtaler om vejret, hvordan fortælleren plejer at dække bord når der kommer gæster og VVS-firmaet i stueetagen, og så fremdeles. Hvis vi laver en traditionel personkarakteristik af de to personer, ser vi at de bliver positioneret i forhold til hinanden. Man kan opstille en række modsætningspar, som beskriver de to karakterer i forhold til hinanden. Fortælleren er hjemme, afvisende eller passiv (fx da Richard er ved at gå og "*Han tager sine støvler på og trykker min hånd*" (Helle 2010:13) - i stedet for at de f.eks. giver hinanden hånden), og laver fancy mad ("*italiensk gryderet med soltørrede tomater*" (Helle 2010:7). Richard er modsat, hen er ude, meget aktiv med at invitere sig selv længere og længere ind i lejligheden (helt ind i soveværelset, hvor hen endda prøver at få lov til at kigge i skabet), hens forhold til mad illustreres ved at hen har fasaner med, og gentagne gange kalder fortælleren gryderet "*gullasch*" (side 7 og 8).

Hvis man kigger på kommunikationsfeltet nede i novellen adskiller det sig fra ovenstående kun ved at Richard ikke forstår fortælleren beskrivelse af den italienske gryderet, men oversætter det til noget, der for ham er dagligdags, nemlig gullasch. Dette tyder på en afstand mellem dem, deres indbyrdes kommunikationsfelt ligger et mere specialiseret sted på skalaen.

Den interpersonelle metafunktion, som i situationskonteksten som bekendt realiseres i kommunikationsrelationen, deler vi igen op i de to lag. På makroniveauet ser vi at fortælleren gennem hele novellen filtrerer alle informationer, læseren får. Richard har ingen direkte replikker,

alt er filtreret, og der er løbende indsat fortolkende ord. Første sætning lyder: ”*Det ringer på, og nede foran døren står en mand, der præsenterer sig som Richard.*”(side 7) Hvor der helt enkelt kunne have stået at hen hed Richard, tager fortælleren det forbehold, at det er Richards version af sandheden, men at hen kan have fundet på det. Richard trænger sig på, og hver gang hen vil længere ind i lejligheden, er hens undskyldninger fulgt af et sprog, der bagatelliserer det. Fortælleren gengiver at hen ”*nok*” skal ”*skynde sig at hente tingene nede kælderen, så jeg kan komme videre med min gullasch*”(side 8), hen har det ”*bare*” sådan at hen skal vaske hænder efter hen har været på toilettet(side 9) og da hen får afslag på at måtte kigge i skabet i soveværelset, undskylder hen sig med at hen ”*bare er på udkig efter et klædeskab selv*”. Alle disse underdrivelser af hvor påtrængende hen er, kommer til at virke omvendt, og giver fortælleren en nærmest sarkastisk stemme.

Vi får hele novellen igennem fortællerens filtrerede historie. Med en ironisk distance overfor situationen, får vi ikke noget at vide om eventuelle følelser, eller refleksioner over situationen. Dog får vi fire gange at vide at fortælleren lyver overfor Richard, hvilket tyder på en vis troværdighed, selvom man kunne spørge sig selv om, hvad fortælleren så lyver overfor os omkring. På side 8 lader fortælleren som om hen har en lommelygte, på side 10 lyver hen om sin alder, på side 10-12 lyver hen om billedet og på side 13 går det op for os at det er løgn at hen venter gæster. Vi får altså at vide at der forhandles et socialt rum, hvor fortælleren hele tiden holder Richard på en vis afstand. Richard til gengæld, er meget nærgående, hen vil gerne se soveværelset, drikker et glas vand langsomt, vil gerne dække bord og give fasaner i gave. Men forhandlingen er ikke ensidig påtrængen kontra afvisning. Fortælleren lader Richard komme med rundt, og spørger endda selv om han vil have et glas vand(side 10). Men hen må ikke kigge i skabet(side 11), hvilket markerer et stemningsskifte i deres forhandling af socialt rum. Beskrivelsen af det billede, hen er kommet for at hente, ændrer sig gennem novellen og kan læses som en metafor for deres relation. Først er det en blomst med rødder i vand(side 10) og efter fortælleren har sat en klar grænse ved skabet, er det et billede af nogle fisk, der er ved at blive kvalt i rødderne(side 11 og 12).

De to personer er konstrueret som hinandens modsætning. Såfremt der er tale om en mand og en kvinde, kunne man, med Judith Butlers udtryk, sige at fortælleren performer, 'kvinde', ved at citere den vestlige kulturs kønsnormer for 'kvinde'. Det gør fortælleren via sin passivitet, sin sofistikerede madlavning, sin løgn om sin alder og ved at vise utryghed da hen tager i døren efter Richard er gået. Der er her tale om forholdsvise stereotype citeringer af en kvindefigur(det mest stereotype værende at 'kvinden' er 'mandens' modsætning), og teksten synes at operere med en banal kønsessentialisme.

Læses teksten som om personerne har samme køn, eller jegfortælleren(og/eller Richard) måske endda har et kønsudtryk, der ikke kan kategoriseres som 'mand' eller 'kvinde', opstår der en 'kønsballade' idet personernes konstruktion som modsætninger, falder fra hinanden. Som Sedgwick påpegede, er den homosociale relation en konstant forhandling, og bekræftelse, af den heteroseksuelle norm, og hvis de to personer begge er fx mænd, er det et logisk problem, at teksten fremstiller dem som modsætninger, og uforenelige. Mænd er, ifølge heteronormen, ikke modsætninger, men ens. Derfor skal tekstens personer være 'mand' og 'kvinde', for at begærsretningen kan være rigtig(de forhandler et seksuelt begær(om ikke andet, et begær, der er struktureret af heteroseksualitet), mellem hinanden). Den heteroseksuelle matrice(som Butler opererede med) får os til at forvente at biologisk køn, socialt køn og begærsretning følger hinanden. Derfor opstår der kønsballade, hvis Richard i en ulige relation, aktivt forsøger at komme tæt på fortælleren og denne er en mand.

Den tekstuelle metafunktion, der i situationskonteksten realiseres i kommunikationsmåden, er på makroniveau en distanceret monolog, idet der er tale om en skriftlig novelle. På mikroniveauet er der tale om en helt anden type kommunikationsmåde. Richard og fortælleren taler i et sprog, der er meget nært knyttet den materielle situation, de befinder sig i. De taler om kommoden, trappen, fasanerne, nøglen, osv. Fordi fortælleren filtrerer alle replikkerne, er der sjældent tale om direkte tale som handling, men der er ikke langt fra situationen til sproget, der er ingen abstrakte refleksioner, kun beskrivelser af her og nu.

Novellen portrætterer altså to meget forskellige situationer, alt efter om læseren tør oplyse sine blinde pletter(tør udfordre den magt der ifølge Sedgwick ligger i den uvidenhed, der gør os blinde for visse fortolkninger). Man kan også sige at en kønskritisk læsning ændrer novellens perlokutionære funktion. Er fortælleren en kvinde, bliver hen 'kvindet' stereotyp, Richard bliver 'mandet' stereotyp, og læseren får en heteronorm 'undervisning' i hvordan køn 'gøres', også læserens eget. Læses teksten queer, vil læseren blive præsenteret for en ikke-heteronorm fremstilling af køn, og denne vil få et bud, på hvordan køn generelt kan dekonstrueres, eller konstrueres ikke-heteronormt.

Analyse af interviewet

Dette ekspertinterview med en kvindelig dansklærer, der underviser i udskolingen på en folkeskole på Amager, tager udgangspunkt i Helle Helles Fasaner samt nogle af lærerens generelle overvejelser og erfaringer med køn i folkeskolen. Tallene, der omkranser citaterne, angiver tiden på optagelsen.

Interviewet starter med generel snak om novellen, hvordan læreren ville gribe den an i undervisningen i udskolingen, og bevæger sig derefter ind på, hvordan læreren læser fortællerens køn:

2:44:

Bodil: Hvad med dig selv, hvordan øhm, altså hvad, hvis du skulle prøve at forklare de personer der er i den, hvordan ville du beskrive dem?

Lærer: Jamen, altså, øhm...

Bodil: Hvordan synes du de bliver beskrevet?

Lærer: Jamen, jeg synes jo i virkeligheden at jeg-fortælleren er den sværeste. Fordi vi får ikke rigtig noget at vide om hendes... hendes eller hans baggrund. Vi ved ikke engang hvad køn det er.

Bodil: hm-m(nej-lyd)

Lærer: Og der ved jeg at hvis jeg sidder og tror det er en kvinde, er der altid en dreng, der rækker hånden op og tror det er en mand.

Bodil: Okay

Lærer: Og så siger jeg "nå, mener du det er en dreng" altså, jeg synes børnene identificerer det med deres eget køn, og den er jeg tit blevet fanget i, hvor jeg har tænkt "ups, det har de jo ret i"....

3:31

Læreren er altså bevidst om at novellens fortæller ikke har noget klart defineret køn, og læreren anvender sin egen biografi som fortolkningsnøgle. Baseret på sin erfaring, antager læreren at elever med et andet køn, ville læse novellens fortæller som en mand. Interviewet kredser videre omkring fortællerens køn:

4:35

Lærer: Jamen, grunden til at jeg måske tror det er en mand(om novellens fortæller), det er fordi at jeg tror at hvis det var en kvinde, forholdsvis ung, og der kommer en ind, som gør hele tiden gør ting, der flytter grænser og overskrider, så ville du blive bange. Men der er intet i historien, der siger at han, skråstreg, hun er bange, og det mener jeg den vinkel skulle have været med hvis det skulle have været en kvinde. Så ville hun have følt sig utryg og... Og jeg tror at sådan som den slutter, jeg tror ikke der kommer gæster.

Bodil: Nej

Lærer: Det tror jeg er noget hun siger, og det er sådan set det eneste tegn på at hun ligesom sikrer sig, eller at han ligesom sikrer sig. Men jeg synes ikke at der ligesom kommer frem på noget tidspunkt i den der novelle, at han er bange.

Bodil: Hm-m(en "nej-lyd") Og der til sidst, hvor at øh.. hvor han tjekker om døren er låst.

Lærer: Ja, lige præcis. Og det siger så at det måske alligevel er en kvinde, ikke.

5:20

Læreren udpeger altså nogle egenskaber, hen mener bør læses som citeringer af tropen 'kvinde': En kvinde ville blive utryk og bange for Richard. Læreren skifter lidt holdning til, om fortælleren er bange, men ikke til, at dette er en måde at 'gøre kvinde', på.

5:44

Bodil: Der er på et tidspunkt, på side 10, der siger ham der Richard at han er 41, og spørger hvor gammel jeg-personen er. Og så siger.. "32, siger jeg. Det er ikke helt sandt"(citater fra novellen).

Lærer: Det tyder også på en kvinde, ikke.

5:56

Oplysningen om at fortælleren lyver om sin alder, er læreren ikke i tvivl om skal læses som at fortælleren 'kvinder'. Dog er der løbende tvivl om fortælleren køn, idet læreren støder på modstridende citeringer af 'kvinde' hos fortælleren:

(Vi taler om hvorvidt det er normalt at lade en mand som Richard komme ind og gå rundt i ens hjem, og vi er enige om at vi ikke havde ladet ham gøre det.)

10:58

Lærer: Han kom ikke ind i mit hjem.

Bodil: Nej(griner)

Lærer: Altså, der er slet ikke nogen tvivl. Så ville jeg ringe 112. Altså øh.. (griner)

Bodil: Men der sagde du før at det kunne tyde på, at det var en mand, at vedkommende var så tryk ved at have ham i sit hjem.

Lærer: Jamen det er derfor det undrer mig. Det undrer mig, hvis det er en kvinde. Men, men hvis det er en kvinde, så er det jo et eller andet sted en svag kvinde, som øh, som ligesom øh "nårh, ja, det er der også, ikke" og, og måske er det, øh, hvad hedder det, øh, det kan også være hun er ensom, så, og et eller andet sted er hun, kommer det bag på hende, ikke?

11:37

Det, at være utryk ved situationen med Richard der går rundt i lejligheden, er tilsyneladende for læreren en så fundamental del af det, en kvinde ville gøre, at hvis det er en kvinde, må en del af konstruktionen være at hen befinder sig i en usædvanlig situation i sti liv(at det kommer bag på hende fordi hun er ensom), eller at hen er en bestemt type kvinde ”en svag kvinde”. Denne proces, at placere kvinden udenfor normen, fordi hen citerer fænomenet 'kvinde' i uoverenstemmelse med heteronormen, kan, holdt sammen med den øvrige tvivl om fortællerens køn, tyde på at læreren har svært ved at aflæse fortælleren som subjekt. Derfor bliver fortælleren 'forkert' eller 'uforståelig', hvilket stemmer overens med Butlers teori om den sociale eksklusion af 'kønsballademagerne'. Direkte adspurgt, mener læreren dog at fortællerens adfærd, mangel på afvisning af Richard, godt kan tilskrives både mænd og kvinder, fordi begge køn kan have livskriser:

14:00:

Bodil: Fortællerens adfærd, synes du den ændrer sig, hvis det var en mand eller hvis det var en kvinde, ville du så karakterisere adfærden anderledes? Du sagde før det der med at være bange, men også det der med at være hjælpsom, er det, betyder det noget andet, hvis det var en mand?

Lærer: Jamen altså(uhørligt ord), hvis jeg skulle give en forklaring og jeg stod midt i en klasse, så ville jeg sige til dem at eller andet sted bliver vi alle sammen truffet på tidspunkter hvor vi er svage. Og det er det, hun er lige der, hun står i sit hjem, i den der, hvor man i virkeligheden er inde i sine egne rammer og man forventer ikke noget. Og så kommer han pludselig, og så siger hun ja, og tænker egentlig ikke rigtig over, hvad hun siger ja til, og så udvikler det sig...

14:46

Læreren konstruerer her 'mænd' og 'kvinder' som ens. Hen lægger vægt på de rent psykologisk er ens, at de reagerer ens, hvis de bliver fanget på et svagt tidspunkt. Nu er svaghed altså uafhængigt af kønsidentiteter, men et alment menneskeligt træk. Denne stadige forvirring omkring hvilke karakteristika de forskellige køn tillægges, og hvordan de aflæses i en novelle, fortsætter interviewet igennem. Dette tyder på at køn for læreren, ligesom Butler mener, er en stadig proces, en konstant forhandling. Det understreger samtidig det af Sedgwick påpegede problem, der til stadighed plager den vestlige kultur, afgrænsningen af det homoseksuelle, og dermed også af det heteroseksuelle. Fordi seksualitet og køn ikke lader sig klart afgrænse, men heteronormen fordrer en klar afgrænsning, er teksten forvirrende. Den vestlige kulturs kønsforvirring afspejles i læreren læsning af novellen. Læreren havde ikke haft tid til at forberede sig, kun lige læse novellen, så hen navigerer i en samtale, som interviewereren har struktureret på en måde så den cirkler om det

samme(hvilket køn fortælleren har), den cirkler om tekstens forhandling af fortælleren og Richards køn, og den forhandling der sker i teksten, bliver til en stadig forhandling hos læreren, der på overfladen ligner tvivl, og måske også hos læreren er oplevet sådan. Men det kan ligeså godt skyldes tekstens 'tvivl'.

Interviewet bevæger sig hen på lærerens erfaringer med at læse tekster med kønsfokus.

19:42

Bodil: Har du læst, altså, tekster i dansk med fokus på køn, før?

Lærer:(pause) Ja, ja, selvfølgelig har jeg det. Fordi, øh, altså, nu har vi jo fået en kanon. Men på den skole hvor jeg er, har vi altså, jeg startede allerede i 1980, jeg startede faktisk med en 9. klasse i dansk, og der læste vi også sagaer og det moderne gennembrud og så videre og så videre. Og det har du jo, der, kvinderollerne der udvikler sig. Og hvis du tager Tove Ditlevsen, så var hun et must, da jeg gik i skole. Og så var der også i 80, da jeg startede med 9., så øhm(der er en telefon der ringer). Så øh, så, Tove Ditlevsen, så(Bodil hoster, så det er uhørligt). Jeg ved ikke om du kender Tove Ditlevsen, men så øh, var det jo de der baggårdsbørn, der hang og det var, og kvinder der ikke passede deres arbejde. Så med de næste hold jeg havde, der var hun grineren, for at bruge børnenes udtryk, de forstod hende ikke, de syntes det var latterligt. De havde slet ikke nogen idé om Vesterbro og arbejderkulturen, og det, at institutionerne ikke var kommet op at stå. Og så synes jeg ligesom at jeg kunne ikke komme udenom hende nu, så læste vi Karneval. Fordi jeg syntes de skulle kende Tove Ditlevsen. Og så pludselig så de det som kvindefrigørelse, de så det som kvinder, der ville ud og arbejde, og som ville, og ville have hende som forfatterskab, hvad de ikke fik, fordi jeg var for bange for at hun var for svær for hele klassen. Men på den måde kan du ikke undgå (uhørligt) køn og kvindens rolle, fordi der ligger der en historisk udvikling: Hvordan er kvinder beskrevet i romantikken, hvordan er de beskrevet i det moderne gennembrud, hvordan er de i dag, hvordan er de i 80'erne. 90'erne.

Bodil: Ja

Lærer: Så, men decideret tage sådan en novelle og gøre det til den kønspolitik som du efterlyser, det er noget helt andet, jo.

21:45

Læreren læser altså litteratur med kønsfokus ligesom Bissenbakker Frederiksen pointerede, at kanonen gjorde: Det er et kvindeanliggende. Fokus på kvinders rolle gennem litteraturhistorien, lige fra de islandske sagaer over til det moderne gennembrud til Tove Ditlevsen, bliver af læreren fremlagt som 'kønsfokus'. Køn er altså ikke noget, man læser ud af romaner, der f.eks. handler om mænd. Dette positionerer mænd som 'normalen', læreren må opfatte litteratur om og af mænd som omhandlende noget mere generelt. Det, at kvinder sammenlignes gennem historien, uden at læreren kigger på, hvordan de konstrueres i forhold til andre køn(som ville være den socialsemiotiske tilgang), er udtryk for en kønsessentialistisk tilgang til litteraturlæsning. Kvinder besidder et køn

som kan undersøges på tværs af tider og kulturer, hvilket ikke stemmer overens med Foucaults teori om køn som historisk betinget. En socialsemiotisk litteraturlæsning kunne have taget udgangspunkt i litteratur om mænd og kvinder, med en sammenligning af de to kategorier, og fokus på hvor kategorierne brydes.

Læreren udtrykker flere gange interviewet igennem bekymring over elevernes kønsroller. Hen bekymrer sig over at pigerne er for pligtopfyldende i forhold til de fag, de mener de kan uddanne sig indenfor, og ikke tør kigge på 'mandefag'. Hun udtaler at hun aldrig kønsopdeler elever, da hun mener de har brug for at lære af hinandens erfaringer. Adspurgt om der er fokus på køn på skolen svarer hen ”nej, desværre”. Læreren er altså opmærksom på køn som problemstilling, og tager bevidste pædagogiske valg i forsøg på at modarbejde rigide kønsroller.

Mod slutningen af interviewet, fortæller læreren om en konkret erfaring hen har med en elev der var 'kønsballademager':

44:29

Lærer: Jeg tænkte sådan på lige før, jeg har faktisk haft en hermafrodit, men troede ikke de eksisterer, men det gør de faktisk, og vi vidste ikke om, øh, i puberteten, lægerne vidste ikke om hun, øh, ville blive mand eller kvinde, om hun ville få bryster eller hun ikke ville. Og det var i virkeligheden meget mærkeligt, og forældrene, men hun opfattede sig selv, altså det er derfor jeg siger hun, som pige. Og forældrene valgte så at give hende et pigenavn, men de vidste ikke, om de kom til at ændre det.

Bodil: Okay.

Lærer: Øh og det, Øhm.

Bodil: Hvordan, altså, hvem fik lov til, hvem bestemte, hvilket køn hun så havde?

Lærer: Jamen det gjorde hun selv.

Bodil: Okay.

Lærer: Og det er jo fordi når vi får hende i folkeskolen så var hun jo begyndt at opfatte sig selv som værende pige, men forældrene vidste det faktisk ikke, og forældrene vidste det heller ikke, at det kunne godt være, at hun faktisk slet ikke fik bryster, og egentlig blev en mand, ikke? Men hun opfattede sig selv som pige, og hun øh, men der var noget mandhaftigt over hende, ikke. Hun var ikke bare umiddelbart pige.

44:43

Lærerens praksis i folkeskolen har konfronteret hende med kønsballaden. Hens forklaring af en elev, der faldt udenfor heteronormens kønskasser, viser flere interessante ting. Læreren opfatter en

tydelig forbindelse mellem elevens biologiske køn, og elevens sociale køn. Sidestillingen med situationen at eleven ikke skulle udvikle bryster, og at eleven ville få kønsidentiteten 'mand', tyder på en sidestilling af det, at have mandlige kropstegn med at være social 'mand'. Læreren er dog ikke i tvivl om at eleven selv bestemmer sin kønsidentitet. Selvom læreren virker splittet mellem elevens ret til selv at bestemme sit køn, og lærerens vurdering(læsning) af, at *"der var noget mandhaftigt over hende"*, synes læreren at konkludere at elevens ret til selv at bestemme sin identitet, vejer højest. Men læreren synes at tro at elevens kønsidentitet er biologisk betinget. Læreren opfatter tydeligvis ikke elevens sociale køn som uafhængigt af hens krops udvikling.

Vurdering af interviewets metode

Eksperten var udvalgt fordi hen var folkeskolelærer og underviste i dansk i udskoling. Hen havde ikke nogen speciel erfaring med køn, men da formålet var at undersøge danske folkeskolelæreres forhold til køn i skolen, var det relevant med en ekspert, der må formodes at have et nogenlunde repræsentativt forhold til emnet, da dette hverken er prioriteret i folkeskolens formål, love, eller på læreruddannelsen. Eksperten arbejder ikke med SFL, hen havde endda aldrig hørt om det. Så interviewet er ikke i stand til at belyse denne del af opgaven. Det havde været relevant at sammenligne med en lærer, der brugte SFL i sin praksis, og en lærer, der var vandt til at arbejde med kønsfokus, gerne i et queerperspektiv.

Interviewet var tilrettelagt efter en semistruktureret interviewguide(bilag 3), og havde form som en samtale. Dette format var valgt fordi hensigten var at få læreren til at slappe af og tale så 'normalt' som muligt om emnerne, fordi formålet var at kigge på lærerens kønssyn. Antagelsen var, at der ville være en uoverensstemmelse mellem det kønssyn, læreren på et intellektuelt plan havde, og det hen havde på et ubevidst plan. Den antagelse viste sig at holde stik, og læreren gav i sit interview udtryk for mange konfliktende synspunkter på køn, hvilket kan skyldes en dissonans mellem lærerens politiske og pædagogiske synspunkter, og det omgivende heteronorme samfunds kønssyn.

For at gøre undersøgelsen reliabel, burde der være foretaget interviews med flere lærere. Dette kvalitative interview giver et godt indblik i den pågældende lærers praksis i forhold til køn, men den siger ikke noget om lærere generelt. Skulle man undersøge emnet på en måde så det kunne få videnskabelig relevans, burde man foretage en kvantitativ undersøgelse af de danske folkeskolelæreres forhold til køn i sprogundervisningen, gerne holdt sammen med en undersøgelse

af udbredelsen af SFL. Dette burde kombineres med en række kvalitative interviews for at belyse den mere komplekse forvirring omkring køn.

Ekspertens svar på spørgsmålene stak i mange retninger. Forvirringen omkring tekstens konstruktion af køn var stor. Dette var uventet, og interviewet kom derfor til at kredse rundt om få emner, især tekstens konstruktion af fortællerens køn. Interviewpersonen havde oplevet meget få pædagogiske problematikker der bundede i køn, og havde egentlig indtryk af, at eleverne selv fandt ud af dem. Dette gjorde at lærerens behov for at løse kønsproblematikker synes småt, eller meget komplekst, fordi de kønsproblematikker hun så, var selve heteronormens kønroller, hvilket var for stort til at det var noget hen skænkede en tanke.

Under behandlingen af interviewet står det klart at jeg ikke har fået svar på lærerens tilgang til sprog. Selvom læreren ikke arbejder med SFL, kunne nogle spørgsmål til hens sprogsyn have kvalificeret min sammenkobling mellem dekonstruktion af køn, og SFL.

Konklusion

Den postkonstruktivistiske kønsforskning viser at køn kan opfattes som en social, semiotisk proces. Den Systemisk Funktionelle Lingvistik(SFL) betragter sprog som en social, semiotisk proces. SFL tilbyder en række pædagogiske redskaber, der gør eleverne i stand til bevidst at bruge sproget og at forstå hvordan sprogets forskellige niveauer spiller sammen. Teorien skaber forbindelse mellem sprogbrugerens konkrete ordvalg og den kulturelle kommunikation via genre, og lagene imellem. Ekspertinterviewet viste, at der er behov for en bevidst strategi for dekonstruktion af køn i folkeskolen, fordi kønnet har en betydning uanset om man er bevidst om det eller ej. Derfor kan læreren træffe bevidste valg, hvis hen er opmærksom på det, ellers bliver valgene ureflekterede. Analysen af novellen viste at SFL kan skabe forbindelse mellem konkrete sproglige virkemidler og konstruktion af køn. Derfor vil SFL som kønsstrategi være velegnet som konkret redskab til at uddanne eleverne i at dekonstruere køn.

Perspektivering

Da denne opgaves undersøgelse omhandler et meget sparsomt dokumenteret område, har tilgangen været forsigtig. En optimal videre proces ville være at foretage en decideret videnskabelig

undersøgelse af folkeskolens dansklæreres opfattelse og arbejde med køn. Man burde lave undervisningsforløb med kønsfokus hvor man henholdsvis arbejder ud fra en SFL-tilgang, og uden, og dokumenterer, om der er en målbar effekt.

Endvidere kunne man undersøge om SFL som redskab til dekonstruktion af, for eleverne uhensigtsmæssige, identitetskonstruktioner på andre områder. Hvordan konstrueres identiteter i folkeskolen generelt? Man bør undersøge om identiteter baseret på andre parametre end køn, f.eks. religion, kulturel baggrund, social baggrund, handicap, osv., ligeledes kan dekonstrueres via et arbejde med SFL.

Denne opgaves anbefaling er, at SFLs dekonstruerende egenskaber undersøges grundigt.

Kilder

Internettet:

<http://www.information.dk/188343> (INFORMATION 17/04/09)

Bøger:

Ring, Anniqa Sandell og Johansson, Britt, 2012, Lad sproget bære, Akademisk forlag København.

Mulvad, Ruth, 2009, Sprog i skolen Alinea.

Mailand, Mette Kirk, 2011, Genrepædagogik i skolen, Gyldendal, 1. udgave, 3. oplag.

Kjeldgaard, Lasse Horne m.fl. Litteratur, Introduktion til teori og analyse, Aarhus Universitetsforlag,, 2. udgave, 1. oplag, der er brugt kapitlet af Dag Heede 2013.

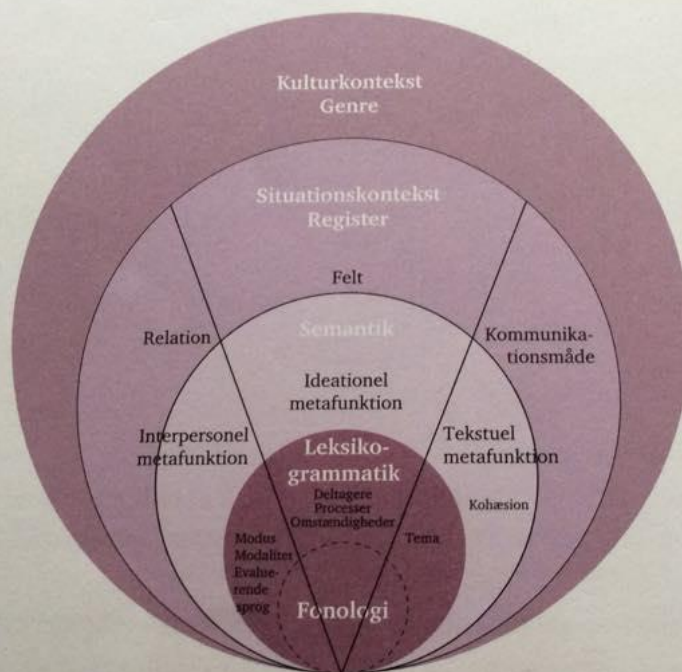
Lykke, Nina, 2010, Kønsforskning, Samfundslitteratur, 1. udgave, 2. oplag.

Helle, Helle, 2010, Rester, Rosinante og co, 2.udgave, 2. oplag.

Frederiksen, Maja Bissenbakker, 2005, Begreb om begær, Syddansk Universitetsforlag.

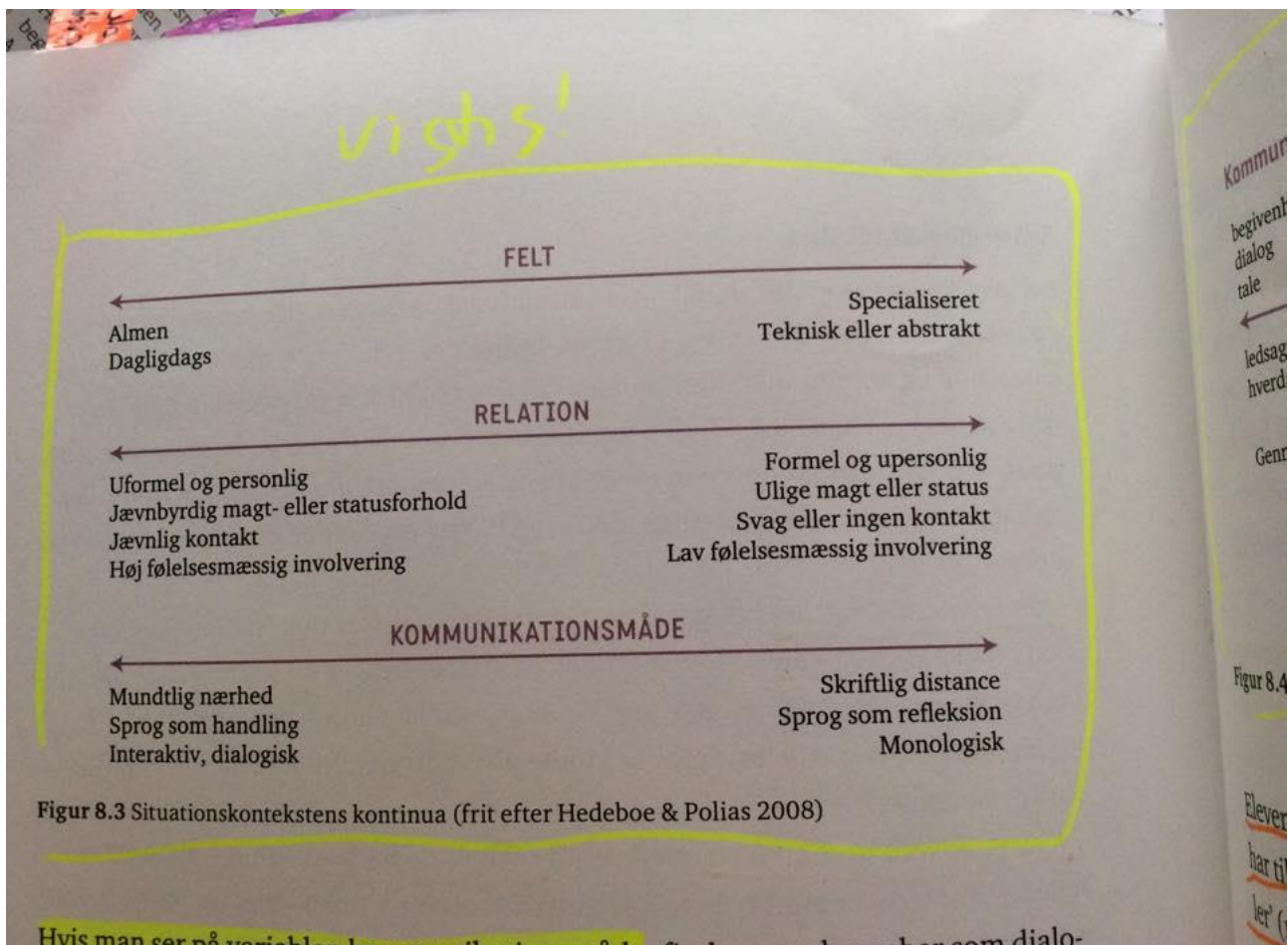
Bilag

Bilag 1, de fire cirkler. (Ring, side 212)

Figur 8.2 En funktionel sprogmodel (frit efter Dare & Polias 2004)

Bilag 2: (Ring side 214)

Bilag 3: Interviewguide

Interview Baggrundsspørgsmål?

NOVELLEN Kendte du den i forvejen?

Kan du lide den?

Hvad har du tænkt over med den?

Hvordan bliver personerne beskrevet?

Hvordan bliver personernes køn beskrevet? '

Hvilket forhold har de til hinanden?

Hvordan vil du karakterisere deres interaktion?

Hvordan skal eleverne arbejde med den?

Ville køn være et naturligt fokus i læsningen med eleverne?

Gør det vold på teksten?

Har du brugt SFL til det?

Hvordan påvirker dit SFL-udgangspunkt dig?

I din læsning?

I din didaktiske tilgang med arbejdet med eleverne?

Køn i skolen, konkrete erfaringer

Har du arbejdet med køn og litteratur før?

Har du arbejdet med kønstematik med elever i andre sammenhænge?

Har du oplevet kønsproblematikker med elever? F.eks. i forhold til deres egen identitet, eller i klassedynamikker?

hvilket kønssyn oplever du eleverne har?(jeg spørger ikke efter forkromede begreber, men hvordan du oplever eleverne opfatter køn)

Mener du køn er et vigtigt fokusområde i folkeskolen?

Oplever du at der er fokus på køn i folkeskolen?